

HIPP PREMIÄR 24 SEPT 2011

KUNG OIDIPUS

AV JON FOSSE EFTER SOFOKLES
EN DANSTEATERFÖRESTÄLLNING AV KAJSA GIERTZ

**MALMÖ
STADSTEATER**

KUNG OI DIPUS

AV JON FOSSE EFTER SOFOKLES

PREMIÄR PÅ HIPP 24 SEPTEMBER 2011

FÖRESTÄLLNINGENS LÄNGD CA 1 TIMME OCH 10 MINUTER (INGEN PAUS)

FÖRLAG COLOMBINE TEATERFÖRLAG
ÖVERSÄTTNING ANNIKA SILKEBERG
DRAMATURG ANNA KÖLÉN

REGI OCH KOREOGRAFI KAJSA GIERTZ
SCENOGRAFI OCH LJUS SVEN DAHLBERG
KOSTYM JENNY NORDBERG
MUSIK ANDERS ORTMAN
MASK AGNETA VON GEGERFELT

I ROLLERNA

OIDIPUS FREDRIK GUNNARSON, SARA EKMAN, JOSEF PALM
LINDY LARSSON, JAN VESALA, JENNIE LINDSTRÖM
CECILIA LINDQVIST, TOM AHLSELL
DEN GAMLE MANNEN KATARINA LUNGGREN-HUGG
KÖREN ERIK OLSSON
KREON TOM AHLSELL
TEIRESIAS LINDY LARSSON
IOKASTE CECILIA LINDQVIST
BUDBÄRAREN JAN VESALA
HERDEN JENNIE LINDSTRÖM

TOM AHLSELL

SARA EKMAN

FREDRIK GUNNARSON

LINDY LARSSON

CECILIA LINDQVIST

JENNIE LINDSTRÖM

KATARINA LUNDGREN-HUGG

ERIK OLSSON

JOSEF PALM

JAN VESALA

DEN ODÖDLIGA OIDIPUS- MYTEN

Många författare, konstnärer och intellektuella har inspirerats av den mytologiska gestalten Kung Oidipus. Den mest kända är kanske Sofokles, som skrev tragedin *Kung Oidipus* redan ca 427 f Kr, och Freud, vars teori om oedipuskomplexet inspirerades av den grekiska kungens öde. Ett samtida exempel är den japanske författaren Murakamis roman *Kafka på stranden*, en fantasifull uppväxthistoria byggd på den antika myten. Och så Fosses moderna omdiktning. Hos Fosse ligger berättelsen mycket nära Sofokles, men får nytt liv av den poetiska prosan. Det strama och luftiga språket lämnar utrymme för moderna tolkningar av den klassiska historien.

Trots att de flesta av oss känner Oidipus till namnet är nog själva berättelsen om honom mera obekant. Den börjar med ett kungapar i Thebe, som till sin stora sorg är barnlösa. De

vänder sig till oraklet i Delphi för att få veta varför detta öde drabbat dem och vad de kan göra åt det. Oraklet svarar – på orakels vis – inte direkt på frågan, men spår att om paret någonsin får en son kommer denna son döda sin far och gifta sig med sin mor. Paret blir förskräckta och ger upp sina försök att bli föräldrar. En tid senare blir drottningen ändå gravid och föder en son. Skrämda av profetian spikar kungaparet ihop pojkens fötter och ger en herde i uppdrag att lämna honom att dö ut i vildmarken. Men herden kan inte förmå sig att döda pojken, utan ger honom till en annan herde, som tar med sig barnet till sitt hemland Korint. Kungaparet i Korint tar sig an pojken och uppfostrar honom som sin egen son. Pojkens fötter är skadade för livet av spikarna och han får därför namnet Oidipus, som betyder "svullfot".

När Oidipus vuxit upp får han höra talas om

profetian att han ska mörda sin far och gifta sig med sin mor. Han vet ju inte att han är adopterad och flyr därför från Korint för att undkomma sitt hemska öde och skapa sig en bättre framtid. I en vägkorsning möter han ett sällskap som leds av en stor, arrogant man. De börjar bråka om vem som ska väja för den andre. Bråket eskalerar till ett slagsmål, som slutar med att Oidipus slår ihjäl alla utom en tjänare som lyckas fly.

Oidipus fortsätter sin resa och kommer fram till staden Thebe, belägrad av en sfinx (ett människoätande monster med lejonkropp och kvinnoansikte). Sfinxen ställer en gåta till alla förbipasserande, svarar man fel blir man uppäten av sfinxen. Gåtan som Oidipus får lyder: Vilket djur går på fyra ben på morgonen, två ben på dagen och tre ben på kvällen? Oidipus svarar att det är människan, för hon kryper på

alla fyra när hon är liten, går upprätt som vuxen och stöder sig på en käpp som gammal. Svaret är rätt, sfinxen dör och staden befrias. Oidipus mottas som en hjälte, gifter sig med drottning lokaste (som alltså är hans biologiska mamma) och blir ny kung i Thebe. Den gamle kungen (som alltså är hans biologiska pappa) sägs nyligen ha dödats av ett gäng rövare.

Under många år lever kungaparet i frid och fröjd, de får fyra barn tillsammans och staden frodas. Men så drabbas Thebe av en fruktansvärd pest. Oidipus skickar sin svåger till Delphi för att få råd om hur han kan kunna rädda sitt folk från pesten. Det är här som Sofokles klassiska tragedi, Fosses moderna omdiktning och kvällens dansteaterföreställning tar sin början...

Anna Kölén, dramaturg

OM ATT TOLKA FREUD:

OIDIPUSKOMPLEXET

Myten om Oidipus finns i flera versioner men huvudinnehållet är detsamma. Sofokles bygger tragedin *Kung Oidipus* på myten, som har följande huvuddrag:

Kung Laios av Thebe frågar oraklet i Delfi om sin och hustrun Lokastes barnlöshet. Oraklet upplyser honom om att olyckan i själva verket är deras lycka, för om han och hans hustru fick ett barn skulle det mörda honom. Kung Laios planerar då att skicka bort Lokaste. I sin vrede dricker hon honom berusad och förför honom. Nio månader senare föds ett gossebarn. Laios sliter barnet ur armarna på amman, genomborrar dess fötter, binder dem samman och sätter ut sonen på berget Kithairon.

En korintisk herde hittar pojken och ger honom, på grund av hans genom spiksåren vanställda fötter, namnet Oidipus (Svullfot). Herden för honom till Korinth, där han fostras som son till kung Polybos och drottning Periboia, som var barnlösa. En dag blir Oidipus – nu en ung man – retad av sina kamrater för att han inte liknar sina föräldrar. Även han beger sig till oraklet i Delfi, som svarar honom: "Du kommer att döda din far och äkta din mor."

Oidipus älskar sina fosterföräldrar, Polybos och Periboia, och beslutar sig därför att inte återvända till Korinth. På väg till Daulis möter han i ett trångt pass kung Laios vagn. När vagnens framfart blockerar, befäller Laios bryskt Oidipus att lämna plats åt den som är förmer än han själv. Oidipus svarar honom att de enda han känner som är förmer än han själv är gudarna och hans föräldrar. Laios befäller sin vagnförare att köra vidare, och ett vagnshjul skadar Oidi-

pus fot. Efter att ha slagit ihjäl vagnföraren kastar Oidipus i raseri Laios till marken och låter hästarna släpa honom till döds.

Oidipus fortsätter till Thebe. Där löser han sfinxens gåta och befriar staden från odjuret. De tacksamma invånarna i Thebe utropar honom till kung och han gifter sig med den nyblivna änkan Lokaste; han känner inte till att hon är hans mor. I äktenskapet föds två söner och två döttrar. Mest känd är dottern Antigone som fått en av Sofokles tragedier uppkallad efter sig.

En tid därefter drabbas Thebe av pesten. Oraklet i Delfi rådfrågas ännu en gång. Oraklet ger beskedet att Laios mördare måste fördrivas. Oidipus uttalar en förbannelse över mördaren. När det uppdagas – via den blinde siaren Teiresias och genom ett brev från Periboia – att mördaren är Oidipus, hänger sig Lokaste. Oidipus sticker ut sina ögon med en nål, som han tagit från Lokastes mantel.

OIDIPUSKOMPLEXET – PLATT FALL ELLER DJUPPSYKOLOGI

Den antika myten utgör utgångspunkten för Sigmund Freuds teori om oedipuskomplexet. I en vulgariserad tolkningsversion tänker man sig en liten pojke, som å ena sidan vill ha en sexuell förbindelse med sin mor och å andra sidan vill döda sin far. Det skulle enligt denna tolkning handla om hur tre personer från olika generationer möts och utväxlar medvetna idéer mellan sig. Man tänker sig dessutom att det finns en önskan att förverkliga dessa idéer. De tänkta personerna skulle mötas som om någon gene-

rationsskillnad inte fanns och som om en, eller eventuellt två av dem, hade lust att göra någonting som kulturen och samhället tar avstånd från och som är förbjudet i lag. En av dem, pojken, skulle även önska någonting som han varken har de fysiska eller psykiska förutsättningarna att genomföra. På så sätt utplånar man skillnaden mellan barnets och den vuxnes sexualitet. Därutöver tänker man sig att den lille pojken, ungefär tre år gammal, på allvar vill döda sin far och förstår innebörden i en dödsönskan.

Frågan är hur vi idag kan förstå oidipuskomplexet bortom denna populära tolkning. Det handlar om ett barn, som – utifrån sina förutsättningar och på det sätt som dess psykiska och biologiska ålder tillåter – momentant önskar att få vara det exklusiva föremålet för mammans uppmärksamhet. Med tanke på när denna önskan kan ta form finns det anledning, i samklang med myten, att uppfatta att barnets önskan hämtar kraft från en omedveten instans.

Utgår vi från en pojke i en given ålder och i en specifik situation, kan han – i själva ögonblicket då han uppfattar att mamman hyser ett allvarligt och ihållande intresse riktat mot en annan person – drabbas av aggressivitet och svartsjuka. Flickan möter i en motsvarande situation samma genomgripande känsleregister – aggressivitet, rivalitet, svartsjuka och tillkortakommande – men oidipuskomplexet löses på olika vägar för pojken respektive flickan. Detta bygger i sin tur på att könsskillnadens psykologi manifesterar sig på skilda sätt för respektive kön. Oidipuskomplexets problematik utspelar sig på en omedveten fantasinivå och dess frågeställ-

ningar aktualiseras återkommande. Det bör förstås som en position som barnet kan överskrida.

Freud lyfte fram, i slutet av sitt skrivande, att det, i det han kallade den andra fasen av oidipuskomplexet, ingick en försonande del. I denna fas har aggressiviteten och rivaliteten trätt i bakgrunden och försoningen tagit dess plats. Barnet identifierar sig med föräldern av samma kön, vilket betyder föräldern som tidigare fick ta emot barnets aggressivitet. Och slutligen hittar barnet fram till en väg, som är färgad av en sublimerad kärlek till föräldern av samma kön.

Sofokles låter i tragedin *Antigone* kören inleda en strof med orden: "Världen är full av underverk, störst av under är människan dock". Freuds idé att använda sig av den grekiska tragedin *Kung Oidipus* var ett försök att utifrån myten fånga det mänskliga dramat. Nu som då; att växa upp inom en familj för att senare lämna den, att finna en person att begära som – omedvetet – står i förbindelse med och påminner om de ursprungliga kärleksobjekten. Och än idag står människan inför uppgiften att försona sig med sitt öde, att inse att hon är min mor och han min far, och att jag som startar på nytt alltid börjar med en förbindelse till det som varit. Och att det som börjar också kommer att ta slut. Ett slut som får en fortsättning i den genealogiska överlåtelsen mellan släktled. Sådant är människoödet. Då som nu.

Per Magnus Johansson
Psykolog, psykoanalytiker och
docent i idé- och lärdoms historia

Inspicient Kristian Larsson
Sufflös/produktionsassistent Pomme J-Corvellec
Teknikmästare Daniel Kullman (ansv), Bo Larsen
Teatertekniker Mikael Axner, Anders Johansson, Piotr Kassaraba,
Joel Kästel, Jan-Erik Lövgren, Krister Sävström, Hans Wendel
Rekvisitör Kalle Magnusson
Kostymkoordinator Andrea Stenman
Påklädare Gyöngyi Balázs
Maskör Agneta von Gegerfelt, Siv Nyholm
Ansvariga publikvärdar Fredrik Lövgren, Sandra Andersson,
Justus Ragnarsson, Lina Zetterman
Föreställningsfotograf Peter Westrup
Tryck KSPrint Digitaltryck, Malmö

Marknadschef Jenny Bång
Art director Johan Sjövall
Programredaktör/Informatör Carin Hebelius
Kommunikatör Patrick Lion
Försäljningschef Maria Girke Magnusson
Fastighets- och transportchef Gert Irgren
Teknikchef Sven-Erik Andersson
Teknisk producent Jerker Pyron
Chef rekvisitaavdelningen Karin Ragnarsson
Chef maskavdelningen Agneta von Gegerfelt
Chef kostymavdelningen Sten Stjernqvist
Föreståndare kostymservice Gyöngyi Balázs
Kostymateljé Isabella Cassland,
Susann Höller, Mariane Josefsson, Anja Svärd
Färgning och patinerings Alicia Ekerholm
Ljudansvarig Jonathan Flygare
Ekonomichef Leif Jönsson
Städledare Rinna Möller
Verkstadschef Dan Sörensen
Scenografisamordnare Styrbjörn Engström
Koordinator Smedjan Lars-Åke Persson
Koordinator Dekormåleri Katarina Hedetoft-Lindeberg
Koordinator Snickeri Helge Sjölin
Tapetserare Mikael Palmqvist
Specialeffektsmakare Erik Pilesjö
Konstruktör Anders Turesson
Chefsassistent Anna Andrén
Producent Lisa Ericstam
Teaterchefer och ansvariga utgivare
Petra Brylander och Jesper Larsson

FOTOGRAFERING OCH LJUDUPPTAGNING ÄR AV
UPPHOVRSRÄTTSLIGA SKÅL EJ TILLÅTEN

VAR VÄNLIG STÅNG AV MOBILTELEFONEN

Glöm inte att ta ditt gratisexemplar av
vår tidning! Där hittar du bilder, artiklar
och intervjuer om *Kung Oidipus* och våra
andra föreställningar.

Du kan också ladda hem tidningen från
malmostadsteater.se/tidning

**MALMÖ
STADSTEATER**

040-20 86 10 MALMÖSTADSTEATER.SE